

Nr 13

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård, m. m.; given Stockholms slott den 18 januari 1963.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård och

2) lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff.

GUSTAF ADOLF

Sven Aspling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändrade regler i syfte att vidga polismyndighets befogenhet att tillfälligt omhänderta farliga alkoholmissbrukare. Nya och mera preciserade bestämmelser föreslås också beträffande tiden för kvarhållande hos polismyndigheten, innan ansökan inges om intagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Nykterhetsnämndernas ansvar för eftervården av den som försökspermitterats eller utskrivits från allmän vårdanstalt föreslås bli lagfäst. Bestämmelser föreslås om samråd mellan anstaltsföreståndaren och vederbörande nykterhetsnämnd rörande lämplig sysselsättning för den som skall lämna anstalten.

Bestämmelserna om återintagning på allmän vårdanstalt föreslås ändrade, så att sådan åtgärd inte skall få tillgripas mot en och samma person mer än en gång utan mellankommande prövning huruvida de allmänna förutsättningarna för tvångsintagning är för handen.

Längsta vårdtiden vid frivilligt ingående på allmän vårdanstalt föreslås sänkt från ett år till sex månader. I anslutning härtill föreslås ändringar i bestämmelserna rörande bortfall av vissa böter m. m. för den som frivilligt ingår på sådan anstalt.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas, att 21, 50, 55, 57 och 58 §§ lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 §.

1 m o m. *Polismyndighet skall ofördröjligen på lämpligt sätt tills vidare omhändertaga den som är hemfallen åt alkoholmissbruk,*

om han är farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv och faran är så överhängande, att länsstyrelsens beslut om tvångsintagning ej utan våda kan avvaktas, eller

om han utan att söka ärligen försörja sig för ett kringflackande liv och det kan antagas, att han kommer att avvika från orten, innan länsstyrelsen prövat ansökan om tvångsintagning.

Polismyndigheten må ock *tills vidare* omhändertaga den som är hemfallen åt alkoholmissbruk och på grund av oförmåga att taga vård om sig själv är i trängande behov av omedelbar vård.

2 m o m. Varder någon omhändertagen enligt 1 mom. innan ansökan gjorts om tvångsintagning, skall sådan ansökan *utan uppskov* göras.

1 m o m. *Föreligga sannolika skäl för att någon är hemfallen åt alkoholmissbruk samt*

för att han är farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv och för att faran är så överhängande, att länsstyrelsens beslut om tvångsintagning ej utan våda kan avvaktas, eller

för att han utan att söka ärligen försörja sig för ett kringflackande liv och kommer att avvika från orten, innan länsstyrelsen prövat ansökan om tvångsintagning,

skall polismyndigheten ofördröjligen på lämpligt sätt tillfälligt omhändertaga honom.

Polismyndigheten må ock *tillfälligt* omhändertaga den *beträffande vilken sannolika skäl föreligga för att han* är hemfallen åt alkoholmissbruk och på grund av oförmåga att taga vård om sig själv är i trängande behov av omedelbar vård.

2 m o m. Varder någon omhändertagen enligt 1 mom., innan ansö-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

kan gjorts om tvångsintagning, skall, därest den omhändertagne ej frigives, sådan ansökan göras senast dagen efter omhändertagandet. Finnes med hänsyn till utredningen längre uppskov erforderligt, må med ansökan anstå, dock skall den göras så snart ske kan och senast å femte dagen efter dagen för omhändertagandet. Göres ej ansökan som nu sagts, skall den omhändertagne omedelbart frigivas.

50 §.

Om beslutad — — — — — begiver sig.

I fall av behov har föreståndaren att med anlitande av arbetsförmedling, organisation, som utövar social hjälpverksamhet, eller enskild person söka i tid bereda den permitterade lämplig sysselsättning samt förhjälpa honom till ort, där sådan erhållits, eller vidtaga andra tjänliga åtgärder till hans bistånd.

I fall av behov har föreståndaren att i samråd med vederbörande nykterhetsnämnd och med anlitande av arbetsförmedling, organisation, som utövar social hjälpverksamhet, eller enskild person söka i tid bereda den permitterade lämplig sysselsättning samt förhjälpa honom till ort, där sådan erhållits, eller vidtaga andra tjänliga åtgärder till hans bistånd.

Det åligger nykterhetsnämnden i den kommun, där den permitterade vistas, att vid behov bistå den permitterade med lämpliga hjälpåtgärder.

55 §.

Missbrukar den utskrivne alkoholhaltiga drycker samt undandrager sig övervakning eller bryter mot meddelade lydnadsföreskrifter, må länsstyrelsen, om han ej genom hjälpåtgärd kunnat återföras till ett nyktert liv eller sådan åtgärd prövas vara gagnlös, besluta, att han skall återintagas å allmän vårdanstalt.

Missbrukar den utskrivne alkoholhaltiga drycker samt undandrager sig övervakning eller bryter mot meddelade lydnadsföreskrifter, må länsstyrelsen, om han ej genom hjälpåtgärd kunnat återföras till ett nyktert liv eller sådan åtgärd prövas vara gagnlös, besluta, att han skall återintagas å allmän vårdanstalt. Så-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

dant beslut må dock ej avse den som tidigare återintagits, med mindre efter föregående återintagning meddelats beslut jämlikt 18 §.

I ansökan — — — — — eller lydadsföreskrifter.

Bestämmelserna i — — — — — är fråga.

57 §.

Misstänkes den, som tvångsintagits å allmän vårdanstalt eller, på sätt i 58 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten *ett år*, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det å statsåklagaren att efter hörande av anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall frågan om åtal prövas i nämnda ordning ändå att högre straff än nyss sagts kan följa å brottet.

Misstänkes den, som tvångsintagits å allmän vårdanstalt eller, på sätt i 58 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten *sex månader*, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det å statsåklagaren att efter hörande av anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall frågan om åtal prövas i nämnda ordning ändå att högre straff än nyss sagts kan följa å brottet.

58 §.

Vill någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, frivilligt ingå å allmän vårdanstalt, må han intagas under villkor, att han i egenhändigt underskriven ansökan hos anstaltens föreståndare eller hos socialstyrelsen gjort framställning därom samt skriftligen förbundit sig att kvarstanna å allmän vårdanstalt under viss tid, som *dock ej må överskrida*

Vill någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, frivilligt ingå å allmän vårdanstalt, må han intagas under villkor, att han i egenhändigt underskriven ansökan hos anstaltens föreståndare eller hos socialstyrelsen gjort framställning därom samt skriftligen förbundit sig att kvarstanna å allmän vårdanstalt under viss tid, som *bedömes erforderlig*

(Gällande lydelse)

ett år. Är han omyndig, erfordras samtycke av den, som enligt lag har att sörja för hans person.

Vid ansökningen — — — — — meddelade anvisningar.

Den, som — — — — — utskrivs tidigare.

Vad i — — — — — frivilligt intagna.

(Föreslagen lydelse)

med hänsyn till vårdbehovet, dock högst sex månader. Är han omyndig, erfordras samtycke av den, som enligt lag har att sörja för hans person.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

Förslag

till

L a g

angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119)
om verkställighet av bötesstraff

Härigenom förordnas, att 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Böter, som äro förfallna till betalning och ej erläggas, skola, där så kan ske, uttagas genom utmätning så ock medelst införsel enligt vad därom särskilt stadgas. Har den bötfällda enligt meddelat beslut intagits å allmän *alkoholistanstalt* eller har han frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten *ett år*, må dock böter icke uttagas, som avse före intagandet begånget brott, utgörande fylleri eller förargelseväckande beteende, men ej tillika annat brott.

Böter, som äro förfallna till betalning och ej erläggas, skola, där så kan ske, uttagas genom utmätning så ock medelst införsel enligt vad därom särskilt stadgas. Har den bötfällda enligt meddelat beslut intagits å allmän *vårdanstalt för alkoholmissbrukare* eller har han frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten *sex månader*, må dock böter icke uttagas, som avse före intagandet begånget brott, utgörande fylleri eller förargelseväckande beteende, men ej tillika annat brott.

Utom egendom — — — — — nödig bostad.

9 §.

Där någon enligt meddelat beslut intagits å allmän *vårdanstalt för alkoholmissbrukare* eller tvångsarbetsanstalt eller för samhällsvård i ungdomsvårdsskola eller där någon frivilligt ingått å allmän *vårdanstalt för alkoholmissbrukare* och därvid

Där någon enligt meddelat beslut intagits å allmän *vårdanstalt för alkoholmissbrukare* eller tvångsarbetsanstalt eller för samhällsvård i ungdomsvårdsskola eller där någon frivilligt ingått å allmän *vårdanstalt för alkoholmissbrukare* och därvid

¹ Senaste lydelse av 4 § se SFS 1952:314 och av 9 § se SFS 1960:348.

(Gällande lydelse)

förbundit sig att kvarstanna å anstalten *ett år*, vare beslut om förvandling som dessförinnan meddelats förfallet; och må förvandling ej ske av böter som ådömts före intagandet. Böter, som ådömts efter intagandet men före utskrivningen, må ej förvandlas med mindre anstaltens styrelse det påkallar.

(Föreslagen lydelse)

förbundit sig att kvarstanna å anstalten *sex månader*, vare beslut om förvandling som dessförinnan meddelats förfallet; och må förvandling ej ske av böter som ådömts före intagandet. Böter, som ådömts efter intagandet men före utskrivningen, må ej förvandlas med mindre anstaltens styrelse det påkallar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 ja-
nuari 1963.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, fråga rörande *ändring i lagen om nykterhetsvård, m. m.* samt anför.

Nykterhetsvårdsutredningens betänkande Översyn av nykterhetsvården (SOU 1961: 58) har behandlats i årets statsverksproposition (bil. 7 p. 34). Betänkandet innehåller bl. a. vissa förslag till ändringar i lagen om nykterhetsvård. I de delar ändringsförslagen anknyter till utredningens förslag om en ändrad anstaltsorganisation inom nykterhetsvården kan desamma, med det ställningstagande i denna fråga, som gjorts i statsverkspropositionen, inte nu leda till lagstiftning. Andra delar av utredningens förslag kan dock prövas oberoende av frågan om en sådan ändrad organisation.

Jag anhåller att nu få upptaga vissa av nykterhetsvårdsutredningens förslag till närmare behandling. I samband därmed bör behandlas ett av utredningen om administrativa frihetsberövanden i dess betänkande Rätts-säkerheten vid administrativa frihetsberövanden (SOU 1960: 19) framlagt förslag till ändring av 21 § nykterhetsvårdslagen. Såsom närmare kommer att framgå av det följande aktualiseras jämväl vissa ändringar i lagen om verkställighet av bötesstraff.

Läkarrepresentation i nykterhetsnämnderna

Gällande bestämmelser

*Lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård*¹ (nr 579; ändr. 1956: 225, 1957: 215 och 1958: 206) innehåller i 5 och 6 §§ bestämmelser om läkares medverkan i nykterhetsnämnd. Dessa bestämmelser innebär, att läkare om möjligt skall vara ledamot av nämnden samt att, om detta ej är fallet, vederbörande tjänsteläkare skall närvara vid nämndens sammanträden i den mån han ej hindras av andra tjänsteåligganden.

¹ Denna lag benämnes i det följande NvL.

Nykt erhetsvårdsutredningen

Utredningen uttalar, att det kan råda tvekan huruvida ifrågavarande bestämmelser tillräckligt verksamt främjar sitt syfte att såvitt möjligt tillförsäkra varje nykt erhetsnämnd fortlöpande medverkan av läkare. Vad angår skyldigheten för tjänsteläkare att under vissa förutsättningar delta i nykt erhetsnämndens sammanträden torde det med hänsyn till dessa läkares arbetsbörda vara ofrånkomligt, anför utredningen, att läkaren, om han kallas till sådant sammanträde, ofta har att välja mellan att delta i detta eller att fullgöra ett annat tjänsteåliggande. Det torde därvid vara naturligt att en läkare, som ej ägnat särskilt intresse åt behandlingen av alkoholskadade eller som står relativt främmande för den samhällliga nykt erhetsvårdens uppgifter och metoder, inte ger prioritet åt deltagande i nämndsammanträdet. Vidare kan enligt utredningen resas principiella invändningar mot att representanter för en viss yrkesgrupp förutsättes skola genom ledamotskap i nämnden ställa sina kunskaper till dess förfogande.

Det synes utredningen riktigare att läkares bistånd åt nykt erhetsnämnden grundas på ingånget avtal på i princip samma sätt som då det gäller att anlita t. ex. en teknisk eller juridisk expert. Utredningen föreslår därför dels att bestämmelsen i 5 § NvL om läkares ledamotskap utgår, dels att sådan ändring vidtages i 6 § samma lag att tjänsteläkares skyldighet att delta i nykt erhetsnämnds sammanträde avskaffas och att i stället införes skyldighet för nykt erhetsnämnd att, där det låter sig göra och ej av särskilda skäl befinnes obehövt, ha överenskommelse med viss läkare om medverkan av denne i nämndens arbete.

Remissyttranden

Utredningens förslag tillstyrkes i huvudsak av *länsstyrelserna i Kopparbergs och Gävleborgs län* samt av *Svenska stadsförbundet*. *Riksrevisionsverket* har ingen annan erinran mot utredningens förslag än att nykt erhetsnämnderna bör ha rätt att även i fortsättningen kalla tjänsteläkare till nämndernas sammanträden, där så befinnes erforderligt.

Socialstyrelsen ställer sig tveksam till de föreslagna ändringarna och anser den av utredningen framförda uppfattningen om tillämpningen av nuvarande bestämmelser alltför pessimistisk. Enligt styrelsen förhåller det sig ingalunda så, att tjänsteläkarna visar en benägenhet att sätta deltagande i sammanträde med nykt erhetsnämnd efter andra tjänsteåligganden. Tvärtom vittnas det om ett allt livligare intresse för nykt erhetsvården från läkarnas sida. Ledamotskap av nykt erhetsnämnderna och deltagande i deras sammanträden anses ha betydelse för denna utveckling. Inte heller delar styrelsen utredningens principiella betänkligheter mot att en viss yrkesgrupp förutsättes skola genom ledamotskap i nämnden ställa sina kunskaper till förfogande. Styrelsen framhåller, att det inte kan vara meningen med nu-

varande bestämmelser att de berörda läkarna utan särskild ersättning skall utföra sådant arbete för nykterhetsnämndens räkning som undersökning av eller vård åt alkoholskadade. Regelmässigt torde ersättning utgå från nykterhetsnämnderna för dylika tjänster, och ej sällan har nämnderna träffat överenskommelser med läkare om sådan medverkan. *Medicinalstyrelsen* anser att nuvarande bestämmelser bör kvarstå, och *länsstyrelsen i Västerbottens län* uttalar, att en plikt för tjänsteläkare att medverka i nykterhetsnämnderna är att föredra framför överenskommelser.

Departementschefen

I likhet med nykterhetsvårdsutredningen finner jag det synnerligen angeläget att medicinsk sakkunskap i görligaste mån står till nykterhetsnämndernas förfogande. Jag är emellertid inte övertygad om att utredningens förslag är ägnade att stärka läkarinflytandet i nämndernas arbete. Det synes naturligtast att, i den mån så kan ske, läkarsakkunskap tillföres nämnden genom att läkare ingår såsom ledamot och får möjlighet att i denna egenskap framföra sina synpunkter och deltaga i besluten. Jag finner det också vara värdefullt med nuvarande bestämmelser, som i de fall då läkare ej är ledamot av nämnden ålägger vederbörande tjänsteläkare att i möjlig mån närvara vid nämndens sammanträden med rätt att deltaga i överläggningarna och få sin mening antecknad till protokollet. Socialstyrelsen har betygat, att tjänsteläkarna ingalunda har benägenhet att låta deltagande i sammanträden med nykterhetsnämnderna komma i andra hand utan tvärtom visar ett allt livligare intresse för nykterhetsvården. Det bör i detta sammanhang framhållas, att den nuvarande ordningen inte innebär något hinder mot att nykterhetsnämnd anlitar utomstående läkare för särskilda uppgifter, när så finnes påkallat. Utredningens principiella invändning mot att en viss yrkesgrupp förutsättes genom ledamotskap i nämnden ställa sina kunskaper till förfogande kan jag inte finna bärande. Det må framhållas, att liknande bestämmelser — avseende läkare och veterinär — återfinnes i 1958 års hälsovårdsstadga och att 1960 års barnavårdsstadga innehåller stadgande om att juridisk sakkunskap bör vara företrädd i barnavårdsnämnd.

Mot bakgrunden av det anförda finner jag ej skäl förorda de av utredningen föreslagna lagändringarna i fråga om läkares medverkan i nykterhetsnämnd.

Fylleriförseelser som specialindikation för tvångsingripande

Gällande bestämmelser

För att en person skall kunna bli föremål för tvångsåtgärd enligt NvL — övervakning eller tvångsintagning på allmän vårdanstalt — fordras dels att han är hemfallen åt alkoholmissbruk, dels att i samband med miss-

bruket kan konstateras någon av de i 15 § NvL angivna skadeverkningarna, s. k. specialindikationer. För tvångsintagning krävs tillika i regel att lindrigare åtgärd — hjälpåtgärd eller övervakning — prövats med negativt resultat. Såsom specialindikationer upptar 15 § att vederbörande befinnes a) vara farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv, eller b) utsätta någon, som han är skyldig att försörja, för nöd eller uppenbar vanvård eller eljest grovt brista i sina plikter mot sådan person, eller c) ligga det allmänna, sin familj eller annan till last, eller d) vara ur stånd att taga vård om sig själv, eller e) föra ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt. Såsom ytterligare specialindikationer anges att vederbörande under de två senast förflutna åren blivit dömd för minst tre fylleribrott — däri inräknat rattfylleri och rattonykterhet — eller att han utan att söka ärligen försörja sig för ett kringflackande liv.

Nykterhetsvårdsutredningen

Enligt utredningens mening är den mest hållbara motiveringen för fylleriindikationen att vederbörande genom de upprepade fylleriförseelserna visat klar benägenhet för ett handlingssätt — nämligen att i onyktert tillstånd vistas på allmän plats — som kan medföra större eller mindre samhälls-olägenhet. Härvid synes fylleriindikationen genom sin schematiska karaktär skilja sig från övriga specialindikationer. Då det gäller farligheten, plikt-försummelse etc. måste den faktiska förhandenvaron av ifrågavarande skada eller olägenhet påvisas på sådant sätt, att graden därav kan bedömas. Vid prövningen av fylleriindikationens tillämplighet behöver däremot graden av skadan icke på samma sätt beaktas. Avgörande är i stället antalet registrerade förseelser under en viss tidsperiod.

Fylleriindikationen intar en särställning bland specialindikationerna, anför utredningen vidare, på så sätt att fylleriförseelsen redan i och för sig är kriminaliserad. Genom bestämmelser rörande åtalseftergift och bötesverkställighet har samhället möjliggjort att det i viss utsträckning undviks att en på vårdanstalt intagen person straffas för fylleri. Helt kan det dock ej undgåas att fylleriförseelser utlöser dubbla samhällsreaktioner, vilka kan te sig orättvisa för den som blir föremål för dem.

Utredningen framhåller, att det är av väsentlig betydelse ur vårdsynpunkt att man har möjlighet att för alkoholmissbrukaren klargöra motiveringen för samhällets ingripande, speciellt då detta har karaktären av frihetsberövande, och att betona åtgärdens vårdande syfte. Dessa strävanden, vilka försvåras av den insiktslöshet som ofta är utmärkande för alkoholmissbrukaren, innebär vidare att man under hänvisning till konstaterade skadeverkningar söker bygga upp en motivering för vederbörande att eftersträva en nykter livsföring. I fall där upprepat fylleri är enda återopade, särskilda intagningsgrund kan det enligt utredningens mening vara särskilt

vanskligt att bemöta sådana invändningar från alkoholmissbrukarens sida som att i hans fall ingen utomstående tillfogats större skada genom hans livsföring och att skadan för hans egen del stannat vid de bötesstraff som ådömts honom. Omvänt kan fylleriets framträdande roll som vårdindikation medverka till att vårdtagare, som har ringa eller ingen fylleribelastning, därav drager slutsatsen att deras missbruk varit mindre kvalificerat.

Erfarenheten ger enligt vad utredningen anför vid handen, att fylleriförseelser visserligen kan vara ett tecken på allvarligt alkoholmissbruk och därför ej på något sätt får bagatelliseras men ofta är mycket otillförlitliga som indikator på alkoholmissbrukets art och omfattning. I den helhetsbild av alkoholmissbrukarens situation, vilken måste ligga till grund för samhällets åtgärder i det enskilda fallet, kan därför det officiellt registrerade fylleriet endast ingå som en detalj bland många andra. Emellertid finnes, anför utredningen, otvivelaktigt en viss tendens att vid överväganden i vårdärenden tillmäta den registrerade fylleriförseelsen särskild betydelse, eftersom denna ligger till grund för en av specialindikationerna i lagen. Fylleriindikationen kan härigenom indirekt motverka att bedömningen blir tillräckligt allsidig.

Slutligen uttalar utredningen, att fylleriindikationen i högre grad än andra i lagen upptagna specialindikationer synes ge anledning till principiella erinringar och vara förenad med praktiska olägenheter. Utredningen påpekar, att flera nya specialindikationer, nämligen oförmåga att taga vård om sig, störande levnadssätt samt kringflackande liv, tillkommit sedan fylleriindikationen infördes i lagen och att den samhälleliga nykterhetsvårdens verksamhetsområde utvidgats sedan dess. Dessa omständigheter har, anser utredningen, i avsevärd grad försvagat de motiv, som tidigare kunnat åberopas till förmån för fylleriindikationen. Denna bör därför enligt utredningens mening utmönstras ur lagen. Visserligen synes det främst vara i egenskap av tvångsintagningsgrund som fylleriindikationen ger anledning till invändningar. De anförda kritiska synpunkterna äger dock enligt utredningen i stort sett giltighet även i de fall där tvångsingripandet inskränker sig till övervakning. Det torde för övrigt ej komma i fråga att införa olika specialindikationer för övervakning och tvångsintagning. Utredningen föreslår, att bestämmelserna i 15 § NvL om fylleri och därmed jämförliga brott såsom grund för tvångsingripande enligt NvL utgår.

Remissyttranden

Utredningens förslag om att avskaffa fylleribrottet som specialindikation tillstyrkes av *Svenska stadsförbundet*, som vänder sig mot att fylleriet måste vara förenat med straffsanktion för att gälla som specialindikation, medan fylleri i hemmet eller på annat enskilt område inte leder till samma konsekvens.

Förslaget avstyrkes av *riksåklagarämbetet*, *socialstyrelsen*, åtta av nio tillfrågade *länsstyrelser* samt *Svenska läkaresällskapet*. I de avstyrkande yttrandena framhålles, att fylleriindikationen inte erfarenhetsmässigt visat sig otillförlitlig som symptom på vårdbehov och att indikationen har fördelen att medge ingripanden på ett relativt tidigt stadium i motsats till exempelvis indikationen oförmåga att ta vård om sig själv. Det påpekas vidare, att fylleriindikationen är lätt påvisbar och inte förenad med sådana bevis-svårigheter som fallet är med flera andra specialindikationer.

Departementschefen

Förslaget att slopa fylleribrott som specialindikation för tvångs-ingripanden har vid remissbehandlingen rönt motstånd från myndigheter som handhar tillämpningen av nykterhetsvårdslagstiftningen. Vad därvid anförts förtjänar enligt min mening beaktande. Det förhåller sig otvivelaktigt så att, då den ifrågavarande specialindikationen föreligger, förutsättningar ofta är för handen för tillämpning av någon annan specialindikation, som dock kan vara svårare att leda i bevis. För sådana fall har fylleriindikationen sin betydelse genom att den är klar och oomtvistlig och är lätt att konstatera utan tidsutdräkt. Härigenom har man möjlighet till ett snabbt ingripande och till ingripande på ett relativt tidigt stadium av alkoholmissbruket, något som är av stor betydelse för ett gynnsamt resultat av samhällets vårdåtgärder.

Vad gäller fall, då ingen annan specialindikation än fylleriindikationen kan åberopas, har det enligt min mening inte framkommit några omständigheter, som berättigar till slutsatsen att nuvarande regler leder till opåkallade ingripanden. Ej heller kan på grundval av det föreliggande materialet med fog påstås att förefintligheten av fylleriindikationen eljest är till men vid lagtillämpningen eller innebär risk för att denna ledes in på fel spår. Till vad nu sagts kommer att frågan om fylleristraflets fortbestånd och frågan i vad mån andra åtgärder bör träda i stället för straff aktualiserats av 1962 års riksdag, som begärt en utredning om formerna för samhällets åtgärder vid omhändertagande av berusade personer på allmän plats (L¹U 42; rskr 390). I avbidan på de överväganden som kan bli följden härav bör under alla omständigheter inte nu göras någon ändring i NvL på ifrågavarande punkt. Jag kan följaktligen inte biträda nykterhetsvårdsutredningens förslag om ändring i 15 § NvL.

Tillfälligt omhändertagande av farliga alkoholmissbrukare m. fl.

Gällande bestämmelser

Beslut om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare meddelas enligt 18 § NvL av länsstyrelsen. Enligt 21 § skall dock polismyn-

dighet ofördröjligen på lämpligt sätt tills vidare omhändertaga farlig alkoholmissbrukare, om faran är så överhängande, att länsstyrelsens beslut om tvångsintagning ej utan våda kan avvaktas. Samma skyldighet föreligger beträffande kringflackande alkoholmissbrukare, om det kan antagas, att han kommer att avvika från orten, innan länsstyrelsen prövat ansökan om tvångsintagning. Polismyndigheten äger också tills vidare omhändertaga alkoholmissbrukare, som på grund av oförmåga att taga vård om sig själv är i trängande behov av omedelbar vård. Därest någon omhändertages så som nu sagts, innan ansökan gjorts om tvångsintagning, skall sådan ansökan göras utan uppskov.

För att omhändertagande skall kunna ske enligt 21 § NvL fordras enligt stadgandets ordalydelse, att de angivna förutsättningarna för omhändertagande är styrkta. Då ingripande påkallas, torde emellertid ofta tillräcklig bevisning saknas. I sådana fall måste därför polismyndigheten verkställa utredning, innan den kan taga ställning till frågan, huruvida omhändertagande bör ske. För det ingripande, som fordras för sådan utredning, torde i regel 12 § *allmänna polisinstruktionen den 4 juni 1948* (nr 331) utgöra grund. Detta stadgande medger polisman rätt att, om det för att upprätthålla allmän ordning är nödvändigt, tillfälligt omhändertaga den, vars uppträdande innefattar ett störande av eller en omedelbar fara för ordningen. Den som sålunda omhändertagits får enligt 13 § hållas i förvar endast så länge fara föreligger för att han kommer att fortsätta att störa ordningen. Tvekan föreligger rörande längden av den tid, under vilken en person kan hållas i förvar med stöd av nämnda stadgande i polisinstruktionen. Under alla förhållanden torde man dock böra utgå från att tiden är mycket kort.

Skrivelse från justitieombudsmannen

I en skrivelse den 1 december 1959 till Konungen har justitieombudsmannen med utgångspunkt från ett aktuellt fall funnit starka skäl tala för att bestämmelserna i 21 § NvL rörande befoget och skyldighet för polismyndighet att tillfälligt omhändertaga alkoholmissbrukare blir föremål för översyn och komplettering. I första hand behandlar justitieombudsmannen frågan, hur lång tid polismyndigheten bör ha till sitt förfogande för utredning, innan beslut måste fattas, att den misstänkte skall frigivas eller att ansökan angående hans tvångsintagning skall ingivas till länsstyrelsen. Justitieombudsmannen framhåller, att det faller sig naturligt att i detta avseende som förebild ta rättegångsbalkens motsvarande bestämmelser rörande omhändertagande av personer som är misstänkta för brott.

Justitieombudsmannen berör vidare frågan om graden av den bevisning, som bör föreligga för att omhändertagande enligt 21 § NvL skall få ske, och uttalar att det i bevisningshänseende knappast bör krävas mer än sannolika skäl för misstanken om att de i stadgandet angivna specialindikationerna föreligger.

Beträffande polismans befogenheter att ingripa mot alkoholmissbrukare ifrågasätter justitieombudsmannen slutligen, huruvida icke även dessa befogenheter borde regleras i NvL i stället för att grundas på de vaga föreskrifterna i allmänna polisinstruktionen. Detta skulle innebära, att i NvL infördes uttrycklig föreskrift om befogenhet för polisman att till förhör medtaga alkoholmissbrukare, beträffande vilken i 21 § NvL angiven specialindikation misstänkes föreligga.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden

De av justitieombudsmannen aktualiserade spörsmålen har behandlats av utredningen om administrativa frihetsberövanden. Utredningen framhåller, att de frågor, som uppstår vid omhändertagande enligt 21 § NvL, ofta är vanskliga att avgöra. Därjämte är den tid, som står till polismyndighetens förfogande för utredning och bedömning av frågorna, mycket kort. Nämnvärd förlängning av denna tid framstår inte såsom önskvärd, eftersom frågan om tvångsintagning så skyndsamt som möjligt bör komma under prövning. Det synes under sådana förhållanden knappast rimligt att kräva full bevisning om att förutsättningarna för omhändertagande föreligger. Ett sådant krav torde ej heller upprätthållas i praxis. Dessa omständigheter motiverar enligt utredningens mening att 21 § NvL ändras så att polismyndigheten får tillfälligt omhänderta alkoholmissbrukare, då sannolika skäl finnes för att de i stadgandet angivna indikationerna är för handen. Detta bör gälla även den allmänna indikationen hemfallenhet åt alkoholmissbruk.

Utredningen anför vidare att, om tillfälligt omhändertagande kan ske på sannolika skäl, polismyndigheten bör äga fortsätta utredningen även efter omhändertagandet. Sådan utredning kan medföra, att skäl för omhändertagande ej längre finnes föreligga, varför frigivning bör ske. Med hänsyn härtill bör ej såsom för närvarande krävas obligatorisk ansökan om tvångsintagning, så snart omhändertagande ägt rum. Av rättssäkerhetsskäl bör — i analogi med föreskrifterna i rättegångsbalken rörande anhållande — i lagen uttryckligen angivas en tidsfrist, inom vilken antingen frigivning bör ske eller ansökan om tvångsintagning göras. I allmänhet torde beslut i nämnda hänseenden kunna meddelas dagen efter omhändertagandet. I vissa fall torde dock utredningen kräva längre tid. Det bör dock fordras, att ansökan om tvångsintagning göres senast å femte dagen från omhändertagandet. Om ansökan då ej sker, bör den omhändertagne alltid frigivas. Om polismyndigheten anser att frigivning inte kan ske, skall myndigheten därför, även om utredningen ej hunnit slutföras, senast å femte dagen efter omhändertagandet göra ansökan om tvångsintagning.

Beträffande den av justitieombudsmannen väckta frågan huruvida polismans befogenhet att medtaga misstänkt alkoholmissbrukare till förhör bör regleras i NvL anför utredningen att, med den ordning som föreslås, behovet av en sådan reglering ej torde komma att framträda med större styrka.

Remissyttranden

De av utredningen föreslagna ändringarna beträffande tillfälligt omhändertagande har vid remissbehandlingen rönt gillande bland de remissorgan, som yttrat sig i denna fråga. Ändringarna förordas bli genomförda, oberoende av om utredningens förslag om inrättande av särskilda socialdomstolar förverkligas.

Departementschefen

Det av utredningen om administrativa frihetsberövanden framlagda förslaget om ändring i 21 § NvL har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen. För egen del är jag också ense med utredningen om att lagstiftningen på denna punkt är i behov av revision. Genomföres utredningens förslag, erhålles ökad möjlighet att snabbt och effektivt ingripa mot farliga alkoholmissbrukare till skydd för anhöriga och andra, som kan vara utsatta för -- kanske livshotande -- fara från alkoholmissbrukarens sida. Samtidigt synes de av utredningen föreslagna reglerna avvägda på sådant sätt att man inte eftersätter kravet på tillfyllestgörande rättssäkerhetsgarantier för den mot vilken ingripandet riktas.

Jag förordar, att 21 § NvL ändras i enlighet med utredningens förslag.

Eftervård

Gällande bestämmelser

Enligt 50 § NvL skall vid behov föreståndare för allmän vårdanstalt, med anlitan av arbetsförmedling, organisation som utövar social hjälpverksamhet eller enskild person, i tid söka bereda lämplig sysselsättning åt den som försökspermitteras eller vidtaga andra tjänliga åtgärder till hans bistånd. I 51 § stadgas, att anstaltens styrelse, där det ej på grund av särskilda omständigheter befinnes obehövt, skall ställa den permitterade under övervakning eller uppdraga åt nykterhetsnämnd att besörja därom. Styrelsen må vidare, vare sig övervakning anordnas eller ej, meddela den permitterade lydadsföreskrifter. Enligt 54 §, som dock ej äger tillämpning beträffande den som ingått frivilligt på allmän vårdanstalt enligt 58 § NvL, gäller motsvarande vid utskrivning. *Stadgan den 23 november 1956 för allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare* (nr 551) innehåller i 33 § föreskrift om att anstaltsföreståndaren i regel skall inhämta yttrande från den nykterhetsnämnd, som tagit befattning med intagningen, innan försökspermission eller utskrivning beslutas. I praktiken tillämpas så gott som genomgående att övervakning uppdrages åt nykterhetsnämnd och att lydadsföreskrift om avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker meddelas i samband med beslut om övervakning.

Nyktterhetsvårdsutredningen

Utredningen framhåller, att eftervårdssynpunkter i allmänhet måste beaktas redan på ett tidigt stadium av anstaltsvistelsen. Då det gäller att bedöma den lämpliga tidpunkten för försökspermission och utskrivning är förutsättningarna för eftervården en faktor av stor betydelse. Det måste därför ankomma på anstalten att tillse att behövliga förberedelser träffas samt att samordna förberedelserna. Det är emellertid viktigt att också den nyktterhetsnämnd, som föranstaltat om intagningen, känner ansvar för den intagne och på ett tidigt stadium av anstaltsvistelsen är beredd till aktiva insatser i samförstånd med anstalten för att garantera att erforderlig öppen vård kan avlösa anstaltsvården. Enligt föreskrift i anstaltsstadgan skall anstalten innan försökspermission eller utskrivning beslutas inhämta yttrande från vederbörande nyktterhetsnämnd. Det synes önskvärt, att denna åtgärd i ännu större omfattning än vad nu är fallet karakteriseras av samråd rörande eftervården eller att i annan form sådant samråd mellan anstalt och nyktterhetsnämnd kommer till stånd i god tid.

Vidare har utredningen övervägt olika möjligheter att skänka mera stadga åt eftervården. Att av anstalterna kräva en mera kontinuerlig och effektiv bevakning av de individuella eftervårdsfallen utanför anstalten finner utredningen ej lämpligt. Enligt utredningens mening bör i princip den nyktterhetsnämnd som ombesörjer övervakningen bära ansvaret för de förlöpande eftervårdsåtgärderna, vilka utgör ett naturligt led i den på nyktterhetsnämnden ankommande öppna vården i övrigt. När en försökspermitterad eller utskriven lämnar anstalten bör den övervakande nyktterhetsnämnden överta ansvaret för eftervården och sköta ärendet med ledning av informationer som lämnats av anstalten. Samma principer bör härvid gälla för försökspermitterade och utskrivna.

Utredningen föreslår att 51 § NvL erhåller sådan lydelse, att den övervakande nyktterhetsnämndens ansvar för eftervården blir klart fastslaget. För detta ändamål föreslår utredningen, att i nämnda paragraf tillägges ett nytt andra stycke av innebörd att, då övervakning ombesörjes av nyktterhetsnämnd, det skall åligga nämnden att föranstalta om de hjälpåtgärder som finnes erforderliga och lämpliga.

Remissyttranden

Arbetsmarknadsstyrelsen ansluter sig till utredningens uppfattning om fördelningen av ansvaret för eftervården. *Länsstyrelserna i Örebro, Kopparbergs och Gävleborgs län* förordar liksom *Svenska stadsförbundet*, att nyktterhetsnämndernas ansvar för eftervården fastslås i lagen.

De av utredningen föreslagna ändringarna i 51 § NvL avstyrkes däremot av *socialstyrelsen*, som i stället förordar, att i 50 § intages en bestämmelse, som ålägger anstaltsföreståndare att före den intagnes avgång från anstalten söka kontakt med vederbörande nyktterhetsnämnd. Styrelsen förklarar

sig inte kunna dela utredningens uppfattning att anstalten skall befrias från ansvaret för övervakningen av den permitterade. Detta kan enligt styrelsens mening inte ske, så länge det tillkommer anstaltens ledning att fatta beslut om sådana åtgärder beträffande den permitterade som återhämtande eller utskrivning. För dylikt ändamål bör anstalten erhålla fortlöpande upplysningar om den permitterade.

Departementschefen

Eftervårdens utomordentligt stora betydelse för att ett gott resultat skall uppnås i samhällets strävanden att återföra alkoholmissbrukare till ett nyktert leverne är allmänt erkänd. Det är särskilt under den första tiden efter anstaltsvistelsen, som påfrestningar möter och som vederbörande ofta behöver stöd från de nykterhetsvårdande organen, om ett återfall skall kunna undvikas. De åtgärder som kan komma i fråga är sådana som övervakning och läkarkontakt, bostads- och arbetsanskaffning, inackorderingshemsvård och familjevård, åtgärder för tillgodoseende av olika materiella hjälpbehov m. m. I en del speciella fall förekommer det att anstalten upprätthåller direkt förbindelse med vårdtagaren. Anstalten har dock inte så goda möjligheter att bedöma och tillgodose vårdbehov i de ofta förekommande fallen då den vårdbehövande vistas på långt avstånd från anstalten och ej kan stå under dess omedelbara tillsyn. Den regelmässiga ordningen är därför att övervakningen uppdrages åt en nykterhetsnämnd, varvid det förutsättes att den övervakades behov av bistånd skall uppmärksammas inom övervakningens ram.

Det ligger i öppen dag att en stor del av ansvaret för eftervården måste ankomma på nykterhetsnämnderna, som i de flesta fall har de största möjligheterna att på nära håll följa en försökspermitterad eller utskrivnen persons förhållanden efter anstaltsvistelsen. Det torde ej heller i princip råda några delade meningar på denna punkt. Likväl synes det önskvärt med ett lagstadgande, som mera direkt än vad nu är fallet fastslår nykterhetsnämndernas ansvar härvidlag. Ett sådant stadgande bör dock inte ges den avfattningen att det samtidigt befriar vederbörande anstalt från ansvar för eftervården.

Med utgångspunkt från det anförda föreslår jag, att 50 § NvL tillföres ett tredje stycke, vari stadgas att det skall åligga nykterhetsnämnden i den kommun, i vilken den permitterade vistas, att vid behov bistå den permitterade med lämpliga hjälpåtgärder. På grund av hänvisningen i 54 § NvL kommer detsamma att gälla vid utskrivning. Då övervakning i förekommande fall normalt brukar utövas av nykterhetsnämnden i den kommun, där den övervakade vistas, torde det föreslagna stadgandet mera sällan leda till att mer än en nykterhetsnämnd befattar sig med samma person. Där så sker synes detta inte i och för sig ge anledning till betänkligheter. Det torde kunna

förutsättas att uppkommande spörsmål kan lösas genom samarbete nämnderna emellan.

För att betona vikten av att vid planering för permittering eller utskrivning samråd äger rum mellan anstalten och berörda nykterhetsnämnder föreslår jag vidare, att i 50 § andra stycket intages ett uttryckligt stadgande om att föreståndaren för anstalten vid behov skall samråda med vederbörande nykterhetsnämnd. Sådant samråd kan visa sig erforderligt både med den nykterhetsnämnd, som tagit befattning med ärendet angående intagning på anstalten, och med nämnden i den kommun, dit den permitterade eller utskrivne skall bege sig.

Återintagning på allmän vårdanstalt

Gällande bestämmelser

Vid utskrivning från allmän vårdanstalt kan med stöd av 54 § NvL meddelas beslut att den utskrivne under viss tid — längst ett år — skall stå under övervakning eller iakttaga lydnadsföreskrift. I händelse av återfall under denna tid äger länsstyrelsen besluta om återintagning enligt ett förenklat förfarande, varom stadgas i 55 §. I ansökan om sådan återintagning skall anges i vilka avseenden den utskrivne brutit mot meddelade föreskrifter samt lämnas redogörelse för hans uppförande i övrigt under tiden efter utskrivningen. Däremot behöver förhandenvaron av hemfallenhet åt alkoholmissbruk eller tillämpligheten av viss specialindikation icke påvisas. Återintagning enligt 55 § är vanlig. Sålunda låg beslut enligt denna paragraf till grund för mellan en fjärdedel och en femtedel av de under år 1959 verkställda tvångsintagningarna.

Nykterhetsvårdsutredningen

Utredningen framhåller, att konsekvenserna av nu gällande bestämmelser om återintagning stundom synes mindre tillfredsställande i fall, där upprepade återintagningsbeslut meddelats i följd, något som icke är alldeles ovanligt. Om vårdtagaren efter återintagningens slut, såsom i regel sker, utskrivs med sedvanliga lydnadsföreskrifter, kan han nämligen i händelse av återfall under övervakningstiden bli föremål för förnyad återintagning enligt 55 §. I en del fall kan återintagningsbesluten bilda en sammanhängande kedja, som sträcker sig över tiotals år. Detta innebär att vederbörande under denna tid fortlöpande varit underkastad frihetsinskränkningar enligt nykterhetsvårdslagen. Rent allmänt synes det utredningen otillfredsställande att den ursprungliga prövningen av ärendet, vilken bör vara den självklara bakgrunden till återintagningsåtgärderna, kan ligga långt tillbaka i tiden och i olika avseenden sakna aktualitet.

Vidare framhåller utredningen, att den specialindikation som åberopats i det ursprungliga intagningsbeslutet får betydelse även vid återintagningen.

Detta förhållande spelar en praktisk roll främst med avseende på farlighetsindikationen, vilken enligt 45 § NvL under vissa förutsättningar kan medföra att den eljest gällande vårdtiden förlänges med två år. Dylik förlängning kan komma i fråga även vid återintagningar, som ytterst grundas på ett intagningsbeslut vari farlighet åberopats, och detta oberoende av om vederbörande visat sig farlig efter den första intagningen eller ej. Det bör härvid beaktas, anför utredningen, att farlighetstendenser hos alkoholmissbrukare ofta manifesteras endast gentemot en viss person och att dessa tendenser kan försvinna till följd av skilsmässa, ombyte av bostadsort o. dyl., även om benägenheten för alkoholmissbruk kvarstår och ger upphov till andra skadeverkningar.

De påtalade olägenheterna skulle enligt utredningen till stor del kunna övervinnas genom sådan ändring av gällande bestämmelser, att en primär tvångsintagning icke kan följas av mer än en återintagning enligt 55 § NvL. För förnyad tvångsintagning skulle erfordras nytt förordnande, grundat på prövning av hemfallenhet och viss specialindikation. Utredningen föreslår sådan inskränkning i 54 § NvL, att utskrivning av den som återintagits enligt 55 § ej må förenas med övervakning eller lydadsföreskrift. Härigenom skulle förutsättningarna för ny återintagning enligt sistnämnda lagrum bortfalla.

Remissyttranden

Utredningens förslag tillstyrkes av *socialstyrelsen, riksåklagarämbetet, överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Malmöhus län*. Sistnämnda länsstyrelse förklarar, att den sedan länge endast meddelat ett återintagningsbeslut beträffande samme person. När ansökan inkommit om förnyat beslut enligt 55 §, har länsstyrelsen krävt ny fullständig utredning för utrönande av huruvida de allmänna förutsättningarna för tvångsintagning förelegat. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ansluter sig i princip till förslaget men förklarar sig inte kunna tillstyrka den av utredningen förordade lagtekniska lösningen av problemet. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* förordar, att institutet återintagning enligt 55 § helt utmönstras ur lagstiftningen.

Departementschefen

Utredningens uppfattning att återintagning inte bör få förekomma mer än en gång utan att alla förutsättningar för intagning på anstalt ånyo prövas har goda skäl för sig. En lagändring bör dock enligt min mening inte, såsom utredningen förordat, göras i form av en ändring i 54 § NvL, innebärande att beslut om övervakning eller lydadsföreskrifter inte skall få meddelas beträffande den som återintagits med stöd av 55 §. Behovet av effektiv eftervård är inte mindre i dessa fall än i andra. Det åsyftade målet synes lämpligare kunna nås genom att i 55 § direkt föreskrives, att återintagning

som där sägs inte får ske av den som tidigare blivit föremål för sådan åtgärd, såvida inte under mellantiden beträffande honom ånyo meddelats förordnande om tvångsintagning i vanlig ordning enligt 18 §. Med en sådan utformning bibehålles möjligheten att vid utskrivning av den som blivit föremål för återintagning besluta om övervakning och lydadsföreskrifter som ett led i eftervården. Visserligen kan härvid inte det förenklade återintagningsförfarandet enligt 55 § utnyttjas som sanktion, om den utskrivne undandrar sig övervakningen eller bryter mot lydadsföreskrift, men möjligheten att vid återfall i alkoholmissbruk frågan om ny tvångsintagning enligt 18 § ånyo toges upp torde dock inte vara utan betydelse för den utskrivnes inställning till de eftervårdande åtgärderna.

Frivillig vård på allmän vårdanstalt

Gällande bestämmelser

Enligt 58 § NvL kan den som är hemfallen åt alkoholmissbruk frivilligt ingå på allmän vårdanstalt. Han får därvid förbinda sig att kvarstanna på anstalten viss tid, som ej får överstiga ett år. Den frivilligt ingångne är i de flesta hänseenden likställd med den tvångsintagne. Den viktigaste olikheten hänför sig till utskrivningsförfarandet. Härvid gäller att anstaltens styrelse icke har befogenhet att ställa en frivilligt ingången under övervakning eller ålägga honom lydadsföreskrifter såsom vid utskrivning av tvångsintagen. Angående övervakning och föreskrifter vid försökspermission samt anstalts befogenhet att besluta om återhämtande från sådan permission gäller däremot samma bestämmelser för tvångsintagna och frivilligt ingångna. Beträffande ansökan om försökspermission föreligger den ur praktisk synpunkt mindre viktiga skillnaden, att en frivilligt ingången äger få sådan ansökan prövad när som helst, under det att skyldighet ej föreligger att upptaga sådan ansökan av tvångsintagen innan fyra månader av vårdtiden förflutit. Medan vårdtiden vid tvångsintagning är ett eller två år — den längre tiden gäller om vederbörande förut varit intagen på allmän anstalt och ej fem år förflutit efter hans utskrivning — och i speciella fall kan förlängas efter prövning i särskild ordning enligt 45 § NvL, är vårdtiden för frivilligt ingången som nämnts högst ett år.

Den i 58 § NvL angivna vårdtiden har betydelse även i straffrättsligt avseende. Om någon, som frivilligt ingått på allmän vårdanstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna ett år, misstänkes att före utskrivningen ha begått brott, varå icke kan följa högre straff än böter eller fängelse sex månader, skall det enligt 57 § NvL ankomma på statsåklagaren att efter samråd med anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. En förutsättning för bestämmelsens tillämpning är att brottet hör under allmänt åtal eller av målsäganden angivits till åtal. Särskilda regler gäller om brottet begåtts innan den intagne fyllt 18 år.

I 4 § *lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff* (nr 119) stadgas bl. a., att hos den som frivilligt ingått på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och förbundit sig att kvarstanna ett år på anstalten icke må uttagas böter som avser brott begångna före intagningen, såvida fråga är om fylleri eller förgelseväckande beteende och böterna ej tillika avser andra brott. Enligt 9 § samma lag skall, där någon frivilligt ingått på anstalt som nu sagts och förbundit sig att kvarstanna där ett år, beslut om förvandling av böter, som meddelats före intagningen, vara förfallet. Ej heller får i sådant fall förvandling ske av böter, som ådömts före intagandet. Böter som ådömts efter intagandet men före utskrivningen får ej förvandlas utan att anstaltens styrelse påkallar det.

Nykterhetsvårdsutredningen

Vägande invändningar kan enligt utredningens åsikt resas mot den princip, på vilken den här ifrågavarande vården baseras, nämligen att en person genom en engångsförbindelse avsäger sig rätten att under viss tid bestämma över sig själv. Det ligger i sakens natur att den vårdbehövandes situation ofta lämnar föga utrymme för lugnt övervägande. I varje fall för den som saknar tidigare erfarenhet av anstaltsvård måste de reella konsekvenserna av förbindelsen te sig ganska dunkla. Att på en under sådana omständigheter ingången förbindelse grunda långtgående samhällsingripanden — kvarhållande på anstalt eller överflyttning till annan anstalt mot vederbörandes vilja, återhämtning från permission eller vid avvikande — synes utredningen otillfredsställande.

Utredningen finner det angeläget att den på frivilligt ingående baserade anstaltsvården befrias från de påtalade inslagen av tvång. Detta torde emellertid ej låta sig göra så länge i enlighet med vad hittills varit brukligt de frivilligt ingångna hänvisas till anstalter som också har att ansvara för vården av tvångsintagna. För att en dylik klientelblandning skall kunna bemästras torde det vara nödvändigt, att de frivilligt ingångna i stort sett kan behandlas på samma sätt som de tvångsintagna.

Sammanblandningen av tvångsintagna och frivilliga är ogynnsam även ur en annan synpunkt, framhåller utredningen. Sålunda har i olika sammanhang omvitnats, att de som ingått frivilligt ofta förtiger denna omständighet för kamraterna på anstalten för att ej framstå i ofördelaktig dager och gärna intager en attityd som är ägnad av avvända eventuella misstankar att vederbörande kan vara frivilligt ingången. Uppenbarligen reduceras genom detta förhållande de psykologiska fördelarna med den frivilliga vården.

Utredningen erinrar vidare om att nykterhetsvårdslagen, som i övrigt förde fram de icke tvångsbetonade åtgärderna i förgrunden, lämnade förut-sättningarna för den frivilliga anstaltsvården orubbade. Det synes utredningen konsekvent att den i nykterhetsvårdslagen manifesterade positiva

inställningen till de icke tvångsmässiga åtgärderna också kommer till uttryck med avseende på anstaltsvården. Hur den frivilliga anstaltsvården är konstruerad torde f. ö. vara en angelägenhet av betydelse ej blott för de grupper som blir föremål för sådan vård utan kan inverka också vid strävandena i stort att i ökad omfattning grunda nykterhetsvårdande åtgärder på samverkan mellan den vårdbehövande och vårdorganet. Den omständigheten att på omvägar — med stöd av 58 § NvL — ett tvångsmoment kan införas i behandlingen av sådana lindrigare fall, där nykterhetsnämnden ej lagligen kan vidtaga tvångsåtgärd, synes ej vara ägnad att skapa goda psykologiska förutsättningar för nämndens befattning med detta klientel.

En tillfredsställande lösning kan enligt utredningens mening bäst uppnås på det sättet, att frivilligt vårdsökande hänvisas till särskilda anstalter, på vilka tvångsintagning ej kan ske. Därmed bortfaller den väsentliga motiveeringen för tvångsmässiga inslag i vården av frivilliga. De frivilligt ingångna kan bilda en enhetlig och av speciella frihetsinskränkningar oberoende kategori, vars behandling bygger på samma principer som nu gäller för vården vid enskild anstalt. Anstalterna för alkoholmissbrukare blir härigenom av två huvudtyper, nämligen anstalter för frivilliga och anstalter för tvångsintagna. För den förra gruppen föreslår utredningen benämningen vårdhem för alkoholmissbrukare.

Mot bakgrunden av det anförda föreslår utredningen, att bestämmelserna i 58 § NvL upphör att gälla samt att frivilligt vårdsökande hänvisas till andra anstalter än dem på vilka tvångsintagning sker.

Remissyttranden

Förslaget om ändring i 58 § NvL tillstyrkes av *riksåklagarämbetet* och *länsstyrelsen i Örebro län*. Även *länsstyrelsen i Gävleborgs län* tillstyrker förslaget ehuru med en viss tvekan. *Socialstyrelsen* delar utredningens uppfattning att bestämmelserna om frivilligt ingående å allmän vårdanstalt inte är tillfredsställande men kan inte ansluta sig till förslaget att omöjliggöra sådant ingående. Styrelsen föreslår i stället — efter mönster av bestämmelserna i 9 kap. sinnessjuklagen om vård på sinnessjukhus utan kvarhållningsrätt — att de allmänna vårdanstalterna göres tillgängliga för vårdbehövande som själva vill gå in där, varvid dock retentionsrätt, tvångsöverflyttning m. m. inte bör få förekomma. *Överståthållarämbetet* har ingen erinran mot principen att frivilligt ingångna och tvångsintagna inte skall behandlas tillsammans, men anser att värdet av vården på de föreslagna vårdhemmen kan bli illusoriskt, om en frivilligt ingången avbryter vårdhemsvistelsen långt innan den tid gått till ända, som vårdhemsledningen eller läkare ansett erforderlig. Bestämmelser om viss minsta vårdtid bör därför enligt ämbetets uppfattning finnas. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att en betydande uppmjukning bör ske men att den frivilliga intagningen bör kombineras med en viss obligatorisk minimitid,

t. ex. sex veckor eller två månader. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* förklarar, att det torde bli svårt att driva vårdhemmen, om det överlämnas åt alkoholmissbrukaren att själv avgöra hur länge han skall vistas på hemmet. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* förordar, att bestämmelserna i 58 § bibehållas med hänsyn till att det bland dem som intagits enligt denna paragraf finns ett svårskött klientel, som ingalunda är lämpat för helt frivillig vård.

Departementschefen

Nykterhetsvårdsutredningens förslag om avskaffande av de nuvarande reglerna om frivilligt ingående på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare bygger på förutsättningen att den av utredningen förordade ändrade anstaltsorganisationen kommer till stånd. Såsom framgått av vad jag anfört i statsverkspropositionen kan förslaget rörande anstaltsorganisationen inte nu förverkligas. Därmed har grunden för utredningens förslag att ur nykterhetsvårdslagen utmönstra bestämmelserna om frivilligt ingående på allmän vårdanstalt ryckts undan. Jag finner dock att skäl talar för viss omprövning av dessa bestämmelser.

Nuvarande system innebär inte några formella hinder mot att den förbindelse att kvarstanna på anstalten, som avkräves vid ansökan om frivillig intagning, får avse kortare tid än ett år. I praktiken har det dock visat sig att den tid, som vederbörande får förbinda sig att kvarstanna på anstalten, blir lika lång som den medgivna maximitiden ett år. Uppenbarligen måste en så lång vårdtid i många fall te sig avskräckande för den som överväger att frivilligt gå in på en anstalt. Därigenom kan den som i och för sig skulle ha god nytta av anstaltsvården komma att avhållas från att söka sig dit, även om på grund av försökspermission på ett tidigt stadium vårdtiden på anstalten normalt är avsevärt kortare än ett år.

Enligt min mening bör lagstiftningen vara så utformad att den inte motverkar en behandling med korta vårdtider. Det är också angeläget att vårdtiden inte bestämmas schablonartat utan individuellt med utgångspunkt från en bedömning av vårdbehovet i det enskilda fallet. Som en yttersta gräns, till vilken vårdtiden kan sättas vid frivilligt ingående på anstalt, synes lämpligen böra gälla en tid av sex månader i stället för som nu ett år. Vad här sagts föreslås komma till uttryck genom att i 58 § stadgas att den, som frivilligt önskar ingå på anstalt, skall förbinda sig att kvarstanna där under viss tid, som bedömes erforderlig med hänsyn till vårdbehovet, dock högst sex månader. Förbindelsen skall alltså avse en bestämd tidrymd och bedömningen med hänsyn till vårdbehovet får göras på förhand vid fastställandet av längsta vårdtiden.

Med den nu förordade ändringen i 58 § blir det inte möjligt att i åtalningsreglerna i 57 § NvL eller i 4 och 9 §§ bötesverkställighetslagen som förutsättning för vissa rättsverkningar fordra att vederbörande förbundit sig att kvarstanna ett år på anstalten. Jag förordar att kravet på ett

års anstaltsvistelse ändras till sex månader, dvs. maximala vårdtiden enligt 58 § NvL i dess föreslagna lydelse. Enligt mitt bedömande bör en sådan ändring kunna ske utan att någon risk föreligger för att bestämmelserna skall leda till missbruk. Däremot bör frivilligt ingående på anstalt i förening med förbindelse att kvarstanna kortare tid än sex månader inte kunna åberopas för tillämpning av de berörda reglerna.

I enlighet med det anförda har inom socialdepartementet upprättats förslag till lag angående ändring i lagen om nykterhetsvård och lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen om verkställighet av bötesstraff.

Över förslagen, som har den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, bör lagrådets yttrande inhämtas.

Departementschefens hemställan

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer föredragande departementschefen, att lagrådets utlåtande över följande inom socialdepartementet upprättade förslag till

1) *lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård* och

2) *lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff*

måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Berit Sandqvist-Örnberg

¹ Denna bilaga, som bortsett från att vissa redaktionella ändringar gjorts är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 17 januari 1963.

Närvarande:

justitieråden ROMANUS,
DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN.

Enligt lagrådet den 12 januari 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 januari 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård och 2) lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av lagbyråchefen Gunnar Danielson.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 ja-
nuari 1963.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON,
LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF
GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, lagrådets den 17 januari 1963 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 3 januari 1963 remitterade förslagen till

1) lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård och

2) lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff.

Föredragande departementschefen hemställer, att ifrågavarande lagförslag, vilka av lagrådet lämnats utan erinran, måtte med vissa redaktionella ändringar jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berit Sandqvist-Örnberg